

СМЕРНИЦЕ ЗА СЛУЖБЕНА ЛИЦА ОРГАНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЗАКОНА РАДИ УНАПРЕЂЕЊА И ЗАШТИТЕ ЉУДСКИХ ПРАВА У КОНТЕКСТУ МИРНИХ ПРОТЕСТА

САДРЖАЈ

Модел протокола за службена лица органа
за спровођење закона ради унапређења и заштите
људских права у контексту мирних протеста 01

Употреба дигиталних технологија од стране
службених лица органа за спровођење закона
у складу са стандардима заштите људских
права ради омогућавања мирних протеста 31

Савет за људска права

Педесет пета седница

26. фебруар – 5. април 2024.

3. тачка дневног реда

Промовисање и заштита свих људских права, грађанских, политичких,
економских, социјалних и културних права, укључујући право на развој

Модел протокола за службена лица органа за спровођење закона ради унапређења и заштите људских права у контексту мирних протеста

Извештај специјалног известиоца за право на слободу мирног
окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул*

Резиме

Модел протокола за службена лица органа за спровођење закона ради унапређења и заштите људских права у контексту мирних протеста је део техничког и практичног комплета алата који је развио специјални извештач за право на слободу мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул, у сарадњи са Канцеларијом Уједињених нација за дрогу и криминал и Канцеларијом високог комесара Уједињених нација за људска права, у складу са резолуцијом Савета за људска права 50/21. Циљ Модела протокола и комплета алата, који се заснивају на међународном праву, стандардима и добрим праксама, јесте да се унапреде капацитети и праксе органа за спровођење закона да испуне своју дужност промовисања и заштите људских права у контексту мирних протеста.

* Постигнут је договор да се овај документ објави
након стандардног датума објављивања због околности
које су ван контроле подносиоца.

I. Увод

1. Модел протокола за службена лица органа за спровођење закона ради унапређења и заштите људских права у контексту мирних протеста део је техничког и практичног комплета алата који је развио специјални извештач за право на слободу мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул, у сарадњи са Канцеларијом Уједињених нација дрогу и криминал (UNODC), и Канцеларијом високог комесара за људска права (OHCHR),¹ у складу са резолуцијом Савета за људска права 50/21.

2. Комплет алата такође укључује три додатне компоненте. Компонента 1 садржи детаљне контролне листе које допуњују главне делове овог Модела протокола. Компонента 2 садржи информације о коришћењу дигиталних технологија од стране органа за спровођење закона у контексту мирних протеста. Компонента 3 је преглед приручника о омогућавању мирних протеста за службена лица која спроводе закон.² Ове три компоненте комплета алата биће доступне на веб страници Специјалног извештача.³

3. Алати су засновани на постојећем међународном закону о људским правима, стандардима и нормама и одражавају препоруке и добре праксе прикупљене током пет регионалних консултација одржаних са практичарима за спровођење закона и представницима цивилног друштва, глобалне експертске консултације о дигиталним технологијама и одвојене глобалне консултације којој присуствују представници држава, службена лица која спроводе закон, представници цивилног друштва, представници регионалних механизма и других релевантних надзорних механизма. Писане поднеске доставиле су државе, националне институције за људска права, чланови цивилног друштва и стручњаци.

4. Одредбе у овом документу су посебно засноване на Универзалној декларацији о људским правима, Међународном пакту о грађанским и политичким правима, општем коментару бр. 37 (2020) о праву на мирно окупљање Комитета за људска права, Кодексу понашања службених лица која спроводе закон,⁴ Основним принципима о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон⁵ и другим водећим документима, као што су Смернице Уједињених нација о људским правима о мање смртоносном оружју у спровођењу закона, као и о релевантним регионалним инструментима и смерницама за људска права.⁶

¹ У складу са мандатом Савета за људска права у резолуцији 50/21, комплет алата је развијен у сарадњи са UNODC и OHCHR. Специјални извештач је одговоран за израђени текст.

² Приручник ће бити завршен до краја 2024. године.

³ <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-freedom-of-assembly-and-association>

⁴ Резолуција Генералне скупштине 34/169.

⁵ A/CONF.144/28/Rev.1, chap. I, sect. B.2

⁶ Видети, на пример, Афричку комисију за људска права и права народа, Смернице о слободи удруживања и окупљања у Африци (2017); Међуамеричка комисија за људска права, Канцеларија специјалног извештача за слободу изражавања, Протест и људска права: стандарди о правима која су обухваћена друштвеним протестом и обавезама које усмеравају одговор државе (2019); и Европска комисија за демократију кроз право и Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), Канцеларија за демократске институције и људска права, Смернице о слободи мирног окупљања (2019)

II. Циљ и обим

5. Модел протокола садржи практичне препоруке које имају за циљ да помогну државама и њиховим органима за спровођење закона и службеним лицима у јачању потребних институционалних капацитета, правила, протокола, стратегија и процедура и испуњавању њихових међународних обавеза из области људских права, посебно у вези са поштовањем, промовисањем и заштитом људских права уз омогућавање мирног протеста. Првенствено је намењен службеним лицима која спроводе закон, углавном онима са овлашћењима одлучивања и командовања, на стратешком, тактичком и оперативном нивоу, који се баве омогућавањем мирних окупљања, посебно протеста.

6. Комплет алата може додатно помоћи државама у испуњавању својих обавеза из области људских права, у којима се од њих захтева да усвоје законодавне, судске, административне, образовне и друге одговарајуће мере и да обезбеде ефикасне правне лекове за кршење људских права.⁷ Такође може послужити као корисно средство за цивилно друштво и друге заинтересоване стране које раде на обезбеђивању мирних протеста од стране органа за спровођење закона у складу са људским правима.

7. У овом документу, „службена лица која спроводе закон“ се односе на сва службена лица закона, било да су именовани или изабрани, која врше полицијска овлашћења, како је дефинисано у Кодексу понашања службених лица која спроводе закон⁸ посебно оних који су ангажовани на омогућавању протеста.

8. Модел протокола треба читати и примењивати као целину. Иако се Модел протокола фокусира на мирне протесте, као што је Савет за људска права захтевао у својој резолуцији 50/21, његове одредбе и препоруке се примењују на све облике мирног окупљања, без обзира да ли се одржавају на отвореном, у затвореном простору или на мрежи, организована су или спонтана или се одржавају истовремено. Одредбе овог документа ни у ком случају не би требало тумачити на начин да ограничавају право на слободу мирног окупљања или нарушавају људска права.

⁷ Комитет за људска права, општи коментар бр. 31 (2004), пар. 6–8.

⁸ Коментар на чл. 1.

III. Ефикасно омогућавање мирних протеста

А. Општи принципи и норме

9. Следећа начела произилазе из међународног права и инструмената о људским правима и треба да их поштују све гране власти (извршна, законодавна и судска), као и други јавни и државни органи на националном, регионалном и локалном нивоу.⁹ Службена лица која спроводе закон треба да теже поштовању ових принципа, признајући да њихова улога у спровођењу закона увек мора да се обавља у оквиру људских права.

10. Право на слободу мирног окупљања је кључно за омогућавање пуног уживања и остваривања грађанских, политичких, економских, социјалних и културних права зајемчених Међународним пактом о грађанским и политичким правима и Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима. Ово право је од суштинског значаја за очување демократије, успостављање праведног и мирољубивог друштва и унапређење праведног развоја и климатске правде.

11. Мирни протест представља важан облик остваривања права на слободу мирног окупљања, изражавања, удруживања и учешћа у вођењу јавних послова, и заштићен је овим правима која су гарантована Међународним пактом о грађанским и политичким правима и Универзалном декларацијом о људским правима.¹⁰

12. Свако има право на слободу мирног окупљања без дискриминације засноване на раси, боји коже, етничкој припадности, узрасту, полу, језику, имовини, религији или уверењу, политичком или другом мишљењу, националном или социјалном пореклу, рођењу, припадности мањини, аутохтоном или другом статусу, инвалидитету, сексуалној оријентацији или родном идентитету, или другом статусу.¹¹

13. Државе и њихови органи за спровођење закона обавезни су да не намећу неоправдана ограничења и да се не мешају у мирна окупљања.

14. Државе и њихови органи за спровођење закона и службена лица имају позитивну обавезу да омогуће мирна окупљања, укључујући протесте, обезбеђујући да они који учествују могу безбедно да обављају своје активности без дискриминације или малтретирања од недржавних актера, као што су други чланови јавности, контра демонстранти, наоружане групе и приватни пружаоци услуга обезбеђења, уз поштовање права и аутономије учесника и омогућавање учесницима да остваре своје циљеве.¹²

⁹ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020) о праву на мирно окупљање, пар. 4.

¹⁰ Види, на пример, Међународни пакт о грађанским и политичким правима, чл. 19 о праву на слободу изражавања, чл. 21 о праву на слободу мирног окупљања, чл. 22 о праву на слободу удруживања и чл. 25 о праву учешћа у јавним пословима; и Универзална декларација о људским правима, чл. 20 о праву на слободу мирног окупљања.

¹¹ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 6 и 25

¹² Ибид., пар. 24.

15. Потребно је уложити посебне напоре, кроз мере подршке и заштите, ради омогућавања остваривања права на слободу мирног окупљања појединаца или група које се могу налазити у ситуацији рањивости, које су биле изложене дискриминацији или маргинализацији, или које се могу суочити са посебним изазовима у учешћу на окупљањима – као што су жене, деца, аутохтони народи, мигранти, лезбејке, геј, бисексуалне, трансродне, квир и интерсекс особе, особе афричког порекла, припадници мањинских група и особе са инвалидитетом.

16. Деца, дефинисана као особе млађе од 18 година, уживају право на слободу мирног окупљања равноправно са одраслима.¹³ Треба планирати и спроводити мере прилагођене специфичним потребама и правима деце како би се олакшало право деце да учествују и организују мирне протесте.¹⁴

17. Медијски радници, монитори и други посматрачи, адвокати, браниоци људских права и медицинско особље доприносе пуном уживању права на слободу мирног окупљања. Треба их заштитити и олакшати њихов рад, чак и ако је протест прекинут или је проглашен „незаконитим“.¹⁵ Право на слободу мирног окупљања обухвата право на мониторинг.¹⁶

18. Захтеви за пријављивање прописани националним законодавством никада не смеју бити примењени на начин који ограничава право на слободу мирног окупљања. Непоступање по обавези пријављивања не укида обавезу власти да омогуће одржавање протеста и да заштите његове учеснике, укључујући заштиту и од насиља или мешања недржавних актера. Национални закони не би требало да предвиђају претходно одобрење за одржавање окупљања и морају да омогуће одржавање спонтаних окупљања.¹⁷

19. Протест се мора сматрати мирним, осим ако не постоје убедљиви докази о супротном, и наставља да ужива тај карактер све док учесници не прибегну масовном и озбиљном насиљу.¹⁸

20. Свако ограничење права на слободу мирног окупљања требало би да се намеће у односу на конкретан случај, да испуњава строге захтеве законитости, легитимитета, неопходности, пропорционалности и недискриминације и да се уведе на најкраћи могући временски период.

21. Ограничења у остваривању права на слободу мирног окупљања могу се одредити само изузетно у интересу националне безбедности, јавне безбедности, јавног реда, заштите јавног здравља или морала или заштите права и слобода других.¹⁹

¹³ Конвенција о правима детета, чл. 15.

¹⁴ За више информација погледајте Дечији фонд Уједињених нација, Слободно и безбедно за протест: Полицијско поступање на скуповима са децом (2023).

¹⁵ A/HRC/50/42, пар. 78 (к).

¹⁶ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 30.

¹⁷ A/HRC/20/27, пар. 14, 28 и 72.

¹⁸ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 15 и 17.

¹⁹ Ибид., пар. 41.

22. Ограничења уведена у вези са забраном било каквог заговарања националне, расне или верске мржње које представља подстицање на дискриминацију, непријатељство или насиље²⁰ морају да испоштују тест од шест делова утврђен у Рабатском акционом плану о забрани заговарања националне, расне или верске мржње која представља подстицање на дискриминацију, непријатељство или насиље.²¹

23. Државе треба да разматрају забрану одређеног окупљања само као крајњу меру и тек након што власти исцрпе друге, мање рестриктивне мере.²²

24. Свако ограничење мора бити подложно хитном, стручном, независном и непристрасном управном или судском преиспитивању, а погођеним лицима мора бити омогућен приступ благовременим и делотворним правним средствима.²³ Опште забране не смеју се уводити, јер не испуњавају услове нужности и сразмерности.

25. Приликом организовања окупљања, службена лица која спроводе закон треба стриктно да се придржавају међународних стандарда о употреби силе, посебно Основних принципа о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, и да имају за циљ да у потпуности избегну употребу силе. Кад год је законита употреба силе и ватреног оружја неизбежна, службена лица која спроводе закон треба штету и повреде да сведу на минимум и да поштују и сачувају људски живот.²⁴

26. Ни под којим околностима службена лица која спроводе закон не би требало да крше апсолутну забрану мучења и другог злостављања у контексту мирних протеста, чак и када се сматра да протест више није миран. Противзаконита употреба силе током окупљања може представљати кршење апсолутне забране мучења и другог окрутног, нехуманог или понижавајућег поступања или кажњавања које се не може дерогирати.²⁵

27. Потребно је уложити додатне напоре ка испуњењу дужности да се олакшају мирни протести у временима кризе, периодима транзиције и током мировних процеса, препознајући суштинску улогу коју мирни протести имају у постизању инклузивног управљања кризама у складу са људским правима, решавању сукоба и изградњи одрживог мира и демократије.²⁶

²⁰ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, чл. 20.

²¹ A/HRC/22/17/Add.4, додатак.

²² Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 37.

²³ Ибид., пар. 29.

²⁴ Основни принципи о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, пар. 2, 3 и 5.

²⁵ A/72/178, пар. 34.

²⁶ У складу са A/HRC/50/42 и A/78/246.

28. Увођење ванредног стања не сме се користити као изговор од стране држава за кршење права на слободу мирног окупљања и мора се извршити уз стриктно поштовање међународног права.²⁷

29. Државе и службена лица која спроводе закон морају да обезбеде да сваки одговор на протесте спречи кршење и у потпуности заштити она права од којих није дозвољено одступање, укључујући и у периоду увођења ванредног стања.²⁸

30. У ситуацијама оружаног сукоба, укључујући војну окупацију, међународно право о људским правима и међународно хуманитарно право су комплементарни и међусобно се појачавају, а државе су дужне да поштују своје важеће обавезе према међународном праву о људским правима и стандардима током мирних протеста, укључујући у вези са употребом силе и ватреног оружја.²⁹

31. У складу са Водећим принципима Уједињених нација о бизнису и људским правима, државе и приватне компаније треба да обезбеде одговорност и дужну пажњу у вези са дизајном, производњом, трансфером, набавком и употребом било ког оружја, опреме и технологије које користе службена лица која спроводе закон у контексту мирних протеста.

32. Дигиталне технологије не би требало да се користе за категоризацију, профилисање или даљинску идентификацију појединаца, укључујући и биометријска средства, током протеста, с обзиром да су дискриминаторне и у супротности са обавезом службених лица која спроводе закон да омогуће мирне протесте.³⁰

33. Имајући у виду динамику технолошких промена, нове, нетестиране или недоказане технологије, као и технологије које су еволуирале, не смеју се примењивати током протеста. Такве технологије морају бити подвргнуте потпуном, независном преиспитивању са становишта људских права и техничком тестирању, у складу са међународним стандардима о људским правима, при чему се мора оценити и вероватан утицај на појединце и групе у ситуацијама рањивости.

²⁷ У складу са Општим коментаром бр. 29 (2001) Комитета за људска права о дерогацијама одредаба Пакта током ванредног стања; Сиракуза принципима о ограничењу и дерогацији одредаба Међународног пакта о грађанским и политичким правима; као и са Специјалним известиоцем за права на слободу мирног окупљања и удруживања, Специјалним известиоцем за слободу изражавања Међуамеричке комисије за људска права, Специјалним известиоцем за браниоце људских права и фокалном тачком за одмазде у Африци и председавајућим Афричке комисије за људска права и права народа, и Канцеларијом ОЕБС-а за демократске институције и људска права, „Заједничком декларацијом о заштити права на слободу мирног окупљања у временима ванредних ситуација“ (2022), доступно на: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/fassociation/2022-09-15/JointDeclarationProtectingRightFreedominTimesEmergencies15Sept2022.pdf>.

²⁸ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, чл. 4 (2).

²⁹ У складу са резолуцијом Савета за људска права 50/21 и Комитета за људска права, општи коментар бр. 36 (2018) о праву на живот.

³⁰ A/HRC/44/24, пар. 53 (ф)

В. Предуслови за ефикасно омогућавање мирних протеста

34. Државе треба да подстичу климу поштовања и унапређења права на слободу мирног окупљања, посебно кроз стварање подстицајног правног оквира. Сви закони, прописи, упутства и политике, укључујући и оне које се односе на националну безбедност, јавни ред, ванредне ситуације, борбу против тероризма и насилног екстремизма, технолошке или финансијске злочине, морају бити у складу са међународним правом о људским правима и морају бити јавно доступни. Њихово тумачење и примена не смеју довести до неоправданих ограничења слободе мирног окупљања.

35. Државе треба да успоставе органе за спровођење закона који почивају на људским правима, демократски су, професионални, етички, инклузивни и репрезентативни, који су независни од политичких притисака и одговорни и прилагодљиви разноликим потребама појединаца и заједница. Разноликост унутар органа за спровођење закона треба подстицати, посебно повећањем заступљености жена на свим нивоима, укључујући позиције одлучивања.³¹

36. Мере одговорности усмерене на жртве, као и брза, непристрасна и делотворна правна средства, треба да буду доступна свима који су претрпели повреде људских права од стране службених лица која спроводе закон или других актера у контексту мирних протеста и морају одговарати различитим потребама жртава.³²

37. Ради обезбеђивања делотворне одговорности, државе морају позвати на одговорност све одговорне, укључујући и старешине, за радње или пропусте који доведу до повреда људских права у контексту протеста. Имунитети за службена лица која спроводе закон, као што су они који се односе на употребу силе у контексту мирних протеста, морају бити искључени. Потребно је усвојити одговарајуће и родно осетљиве правне, институционалне и политичке мере, укључујући и у сектору безбедности, како би се спречило понављање повреда људских права, укључујући сексуално и родно засновано насиље. Рад надзорних тела треба подстицати, обезбедити им адекватне ресурсе и подршку.

38. Власти се морају строго уздржати од распоређивања војске или било којих јединица, тактика или опреме војног типа, или других јединица ван званичног ланца командовања органа за спровођење закона, у контексту мирних протеста. Свака јединица која је укључена мора бити под командом власти или органа за спровођење закона и поступати у складу са законима и прописима који важе за органе за спровођење закона.³³

³¹ A/HRC/50/42, пар. 52.

³² A/HRC/53/38, ст. 67 и 82 (х).

³³ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 80.

С. Кључни принципи за коришћење дигиталних технологија у омогућавању протеста

39. Свака употреба дигиталних технологија за омогућавање протеста треба да буде искључиво усмерена на омогућавање права на слободу мирног окупљања. Протесте не треба посматрати као прилику за надзор или постизање ширих циљева спровођења закона кроз коришћење дигиталних технологија.

40. Правни оквири који се односе на дигиталне технологије, у складу са међународним правом и стандардима о људским правима, укључујући законе о заштити података и делотворне механизме регулације и надзора, морају бити успостављени и подржани практичним упутствима.

41. Гашења интернета, надзор на основу групне припадности и циљана употреба шпијунског софтвера у контексту протеста су радње које су неспојиве са међународним правом о људским правима и не смеју се користити.³⁴

IV. Шири принципи поступања полиције засновани на људским правима релевантни за омогућавање мирних протеста

42. Ради делотворног омогућавања мирних протеста, службена лица која спроводе закон морају се у свим фазама протесног циклуса руководити првенственим дужностима да омогуће право на слободу мирног окупљања и да унапређују и штите људска права и слободе, као и начелима недискриминације, предострожности и одговорности. Одлуке, стратегије и поступања органа која спроводе закон треба да се заснивају на концептима знања, обезбеђивања, комуникације и разликовања и морају бити усмерена на деескалацију и спречавање напетости и избегавању употребе силе.

43. Треба неговати културу поштовања и одговорности за људска права и недискриминацију, која обухвата политику нулте толеранције према било каквом злостављању од стране службених лица која спроводе закон у контексту протеста, укључујући сексуално и родно засновано насиље, дискриминацију, мучење и друго злостављање.

³⁴ A/HRC/44/24, ст. 18 и 53 (6).

А. Поступање полиције оријентисано ка заједници и транспарентна комуникација

44. Комуникација са јавношћу је кључна за објашњавање улоге и циљева органа за спровођење закона у вези са предстојећим протесним догађајима. Органи за спровођење закона треба проактивно да развијају смислене и дугорочне стратегије полицијског деловања усмерене ка заједници и да настоје да успоставе и изграде поверење са заједницама и цивилним друштвом. Та комуникација треба да започне знатно пре сваког конкретног протеста.

45. Све интеракције и комуникације органа за спровођење закона треба да се спроводе поштено и транспарентно, засноване на приступу „без изненађења“, при чему службена лица која спроводе закон треба да буду јасна и отворена са организаторима, учесницима и члановима заједнице у погледу својих намера и планова полицијског деловања. Службена лица треба да се усредсреде на пружање уверења јавности, имајући у виду да, у различитим контекстима, видљиво присуство органа за спровођење закона може, али и не мора да пружи такво уверење, те да алтернативни начини могу бити делотворнији. Комуникационе стратегије треба да обухватају и могућности за достављање повратних информација које могу да подрже процес доношења одлука и омогуће службеним лицима која спроводе закон боље разумевање динамике у заједници, притужби, потреба за заштитом, као и културних и других осетљивости које је неопходно узети у обзир у контексту протеста.

46. Органи и службена лица која спроводе закон треба да:

(а) спроводе редовне процене утицаја на заједницу, које је потребно узети у обзир у фази планирања и током омогућавања протеста;

(б) настоје да ступе у контакт са заједницама и цивилним друштвом, чији чланови показују узајамну спремност за сарадњу са службеним лицима која спроводе закон, путем јавних консултативних састанака и других облика форума у заједници. Та сарадња увек мора бити потпуно добровољна и усмерена на смислен дијалог, изношење забринутости и утицај на доношење одлука органа за спровођење закона;

(в) размотре давање приоритета благовременој комуникацији и размени информација са кључним заинтересованим странама, ради успостављања канала за дијалог са циљем подстицања спремности, деескалације тензија и решавања спорова. Релевантне заинтересоване стране могу се разликовати у зависности од контекста, обима и врсте протеста, али могу обухватати представнике националних институција за људска права, канцеларија омбудсмана, националних превентивних механизма и других независних надзорних тела, као што су она која се баве заштитом деце и младих или заштитом приватности, организације цивилног друштва, академску заједницу и пословне и стамбене заједнице, браниоце људских права и здравствене раднике;

(г) успоставе свеобухватну медијску стратегију којом се обезбеђује да службена лица и јавне поруке користе неутрални језик и избегавају стигматизујућу или непријатељску реторику у вези са протестом, његовим организаторима или учесницима, или другим актерима који учествују;

(д) учине активности спровођења закона транспарентним тако што ће јавности обезбедити приступ раздвојеним подацима о поступањима органа за спровођење закона у контексту протеста;

(ђ) проактивно решавају и одговарају на јавне упите, захтеве медија и извештаје посматрача и других релевантних заинтересованих страна у вези са прошлим и текућим протестима.

В. Обука

47. Почетна и континуирана обука службених лица за спровођење закона, усмерена на људска права и родну инклузивност, од суштинског је значаја за делотворно омогућавање протеста. Практични курсеви и обука вештина треба да буду доступни свим службеним лицима која спроводе закон која учествују у омогућавању протеста, а посебно старешинама. Курсеви обнове знања треба да буду обавезни најмање једном годишње и/или пре ангажовања на протесту, нарочито када се очекује масовни протест. Обавезно тестирање, у складу са одговарајућим стандардима стручне оспособљености, мора бити спроведено за службена лица укључена у протесте. Службена лица која не положи тест не смеју бити укључена у омогућавање протеста.

48. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) обезбеде да полицијски службеници добију адекватну и континуирану обуку у омогућавању, поштовању и заштити људских права у контексту мирних протеста, у складу са међународним стандардима о људским правима, уз одражавање стварних искустава и укључивање добрих пракси и научених лекција из претходних искустава;

(б) успоставе наставни план и програм за обуку који се заснива на компетенцијама и који наглашава усвајање практичних вештина и даје приоритет омогућавању, комуникацији, преговарању, деескалацији и техникама управљања масом у складу са људским правима.³⁵ Курсева обуке треба да садрже прилагођене сесије о спречавању сексуалног и родно заснованог насиља и о специфичним потребама појединаца и група у ситуацијама рањивости;

(в) обезбеде да старешине прођу обуку о доношењу одлука у складу са људским правима;

(г) обезбеде обуку о последицама по људска права сваке дигиталне технологије која се користи у контексту протеста. Службена лица морају разумети како дигиталне технологије функционишу, као и њихове могућности и ограничења и све потенцијалне последице по људска права, укључујући и у односу на право на слободу мирног окупљања;

³⁵ Види: Канцеларија високог комесара УН-а за људска права (ОНЧР), Људска права и спровођење закона: приручник о обуци службених лица која спроводе закон у области људских права (у припреми).

(д) обезбеде практичну обуку ³⁶ о употреби силе и дозвољених средстава принуде у контексту протеста, у складу са међународним стандардима о људским правима;

(ђ) обезбеде да службена лица имају стручност у коришћењу средстава принуде и друге опреме, у складу са утврђеним стандардима о људским правима, и да се овлашћење за употребу средстава принуде или опреме даје само онима који поседују такву стручност. Курсеви обнове знања и поновна квалификација у тим случајевима треба да буду годишњи, а службеним лицима који не положи испит се мора укинути овлашћење за коришћење тих средстава принуде или опреме;

(е) воде евиденцију о врстама и датумима курсева и курсева обнове знања које је похађао сваки службеник и/или јединица, како би старешине могле да одаберу и распореде одговарајуће службенике за конкретне протесте.

С. Одговорност

49. Одговорност је основно начело за делотворно остваривање права на слободу мирног окупљања, које треба да буде темељ свих фаза било које акције спровођења закона. Ради обезбеђивања делотворне одговорности у контексту протеста, органи за спровођење закона треба да развију превентивне мере и институционалне и регулаторне оквири за интегритет и надзор, да обезбеде непристрасну и благовремену истрагу и примену одговарајућих санкција у случајевима повреде људских права и да гарантују подршку жртвама.

50. Одговорност, укључујући и командну одговорност, се примењује у свим фазама протеста. Старешине треба да буду позване на одговорност за своје одлуке или уколико нису предузеле све мере у својој моћи да спрече, сузбију или пријаве незакониту употребу силе или ватреног оружја, а знале су или су морале знати да су службена лица која спроводе закон под њиховом командом учествовала у таквим злоупотребама.

51. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) обезбеде јасну и индивидуалну идентификацију свих службеника и јединица укључених у протест у сваком тренутку, укључујући ношење значки са именом или идентификационим бројевима и приказивање чиновских ознака, које треба да буду видљиве и немогуће за уклањање. У свим случајевима, командири морају знати који је службеник ангажован у којој области и за које задатке и овлашћена средства принуде је одговоран;

(б) развију поуздан, транспарентан и проверљив систем евидентирања свих одлука, поступања и наређења која доносе командири на свим нивоима, као и образложења која стоје иза њих;

³⁶ Ибид.

(в) развију јасне смернице о самоизвештавању службених лица, укључујући употребу силе и средстава принуде, у складу са Основним принципима о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закони и Водичем Уједињених нација о људским правима о мање смртоносном оружју у спровођењу закона, као и о описивању онога што се догодило, када, где и зашто. Треба неговати културу одговорности и транспарентности, без страха од последица. Морају се предузети мере ради заштите узбуњивача;

(г) успоставе транспарентне линије командовања са јасним задацима, одговорностима и процесима доношења одлука који се заснивају на текућој процени ризика. Органи за спровођење закона морају осигурати да сва наређења и инструкције које се преносе кроз линију командовања буду законите. Морају се успоставити механизми и процедуре који омогућавају службеним лицима да пријаве и оспоре извршавање очигледно незаконитих наређења;³⁷

(д) задрже делотворну команду и контролу над свим снагама и јединицама ангажованим у омогућавање протеста. То такође подразумева задржавање укупне одговорности и контроле над применом опреме, укључујући дигиталне технологије, у операцијама са више партнера;

(ђ) активно сарађују са органима и надзорним телима надлежним за спровођење истрага како би обезбедили делотворна кривична гоњења и санкционисање службених лица за спровођење закона, укључујући командире, који су починили повреде људских права. Лица против којих постоје оптужбе за повреде људских права треба да буду искључена из омогућавања протеста до окончања делотворне истраге и утврђивања одговорности;

(е) обезбеде јавну доступност протокола, процедура и упутстава у вези са протестима и употребом силе, укључујући детаљне спискове јединица за спровођење закона, оружја и опреме коришћене за омогућавање протеста;

(ж) размотре успостављање независне референтне групе састављене од заинтересованих страна, која би саветовала органе за спровођење закона о заштити људских права и/или деловала као форум за изношење примедби, нарочито у случајевима масовних протеста или протеста који трају дужи временски период.

52. Ради обезбеђивања одговорности за употребу и примену дигиталних технологија, службена лица која спроводе закон треба да обезбеде да надзорни механизми садрже одговарајуће гаранције у погледу људских права.

³⁷ Ибид.

53. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) обезбеде да се транспарентно и проверљиво води евиденција о свим релевантним процесима доношења одлука који се тичу дигиталних технологија;

(б) обезбеде да се задржани подаци који се односе на употребу силе и повреде људских права користе искључиво у сврху истраге и кривичног гоњења и да су доступни само у те сврхе, као и да се утврди претпоставка незадржавања других дигиталних података прикупљених у вези са протестом;

(в) развију процедуре које омогућавају учесницима протеста да оспоре прикупљање, анализу, складиштење и дељење њихових података од стране државних и недржавних актера и да, по потреби, захтевају брисање података. Ове процедуре треба да обухвате и посебне одредбе које се односе на децу.

D. Добробит службених лица која спроводе закон

54. Безбедност, здравље и добробит службених лица која спроводе закон од кључног су значаја за обезбеђивање омогућавања мирних протеста у складу са људским правима. То захтева успостављање организационог окружења које поштује достојанство и физички и морални интегритет службеника и које им омогућава да наставе да извршавају своје дужности на професионалан начин и уз поштовање људских права. Оптерећено послом, под стресом или исцрпљено службено лица које спроводи закон, које делује у стресном окружењу, што може бити случај на неким протестима, ризикује да направи грешке у процени које могу довести до повреда људских права. Команданти морају балансирати између оперативне ефикасности и здравља и безбедности службених лица, обезбеђујући да способност службених лица да извршавају своје дужности не буде угрожена.

55. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) развију смернице које осигуравају отпорност службеника и старешина.

Такве смернице треба да укључе следеће препоруке:

(I) обезбеде доступност резервног тима, у случају да су службеници уморни и морају да се ротирају током протеста;

(II) одреде одговарајуће услове за службенике, укључујући одређене просторе за одмор изван места одржавања протеста, са доступним садржајима прилагођеним полу;

(III) детаљно наведу одговарајућу заштитну опрему ради очувања физичке безбедности и здравља службеника, заједно са опремом за заштиту од временских услова, паковањима за хидратацију, комплетима за прву помоћ и другим неопходним средствима за очување здравља;

(IV) у случају протеста високог интензитета или екстремних временских услова или током пандемије, уведу чешће ротације ради превенције и ублажавања стреса и замора службених лица;

(V) гарантују да службена лица добију адекватно време за одмор између смена и након ангажовања ради одмора и опоравка. Додатно време одмора може бити размотрено уколико службеници показују знаке кумулативног стреса;

(VI) прецизирају правичну надокнаду за прековремени рад или увећане плате због продужених радних сати или опасних услова;

(б) обезбеде хитно и одговарајуће пружање медицинске неге повређеним службеним лицима, а потом дугорочну медицинску подршку кад год је потребна. Органи за спровођење закона треба такође да пруже подршку породицама службених лица који су погинули, повређени или доживели трауму у контексту протеста;

(в) обезбеде службеним лицима, који раде у јединицама које су рутински изложене веома стресним ситуацијама, психо-социјалну подршку и релевантне медицинске прегледе, укључујући систем који им омогућава директан приступ таквим услугама;

(г) омогуће службеним лицима да траже медицинску и психо-социјалну помоћ на поверљив начин, укључујући и преко полицијских саветника или спољних клиничких психолога специјализованих за управљање посттравматским стресом.

V. Пре протеста: планирање и припрема

56. Правовремено и темељно планирање и припрема у циљу деескалације и превенције кршења људских права су кључни да би се осигурало да службена лица која спроводе закон испуне своју дужност да омогуће мирне протесте и да спрече таква кршења док штите и промовишу људска права.

A. Сарадња са организаторима и учесницима протеста

57. Одређени ниво сарадње и настојања да се успостави поверење са организаторима и учесницима протеста може помоћи у омогућавању мирних протеста, укључујући систем који им омогућава директан приступ таквим услугама. Тамо где су успостављени канали комуникације са организаторима, транспарентност, одговорност и изградња партнерства у заједници треба да буду у основи стратегија. Службена лица која спроводе закон треба недвосмислено да истакну да сарадња организатора мора бити потпуно добровољна. Иако је за организаторе и учеснике можда добра пракса да остваре такав контакт, од њих се то не може захтевати.³⁸

58. Службена лица која спроводе закон треба да:

а) успоставе контакт са организаторима, и у ситуацијама када су организатори деца, како би разговарали о циљевима протеста и стратегијама за његово омогућавање. Службена лица која спроводе закон треба да воде сажету евиденцију о таквој комуникацији или покушајима да остваре такву комуникацију;

б) одустану од поновних покушаја да контактирају организаторе који су јасно ставили до знања да не желе да ступају у контакт са службеним лицима за спровођење закона. Изостанак сарадње не треба користити за кажњавање организатора или учесника протеста;

в) размотре консултације и укључивање других заинтересованих страна у осмишљавање стратегија за омогућавање протеста, уважавајући да су неке заинтересоване стране у бољој позицији да конструктивно сарађују са организаторима него са службеним лицима за спровођење закона. Међу таквим заинтересованим странама могу бити релевантни представници цивилног друштва, посредници, браниоци људских права или надзорних тела;

г) одреде контакт особу на нивоу тактичке команде која је директно укључена у омогућавање протеста која ће бити доступна за сталну комуникацију са организаторима протеста;

д) саопштавају, кад год је релевантно, договоре постигнуте током комуникације са организаторима путем јавних канала, наглашавајући да организатори не треба да сnose одговорност за поступке учесника протеста.

³⁸ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 75

В. Планирање и прикупљање информација

59. Органи за спровођење закона треба континуирано да прикупљају информације, уз стриктно поштовање међународних стандарда о људским правима, за израду стратешког плана, који треба да садржи легитимне и јасно дефинисане циљеве за спровођење закона, врсту операције, планирану тактику и позиционирање особља у складу са тактичким потребама. Службена лица која спроводе закон треба да изврше и детаљну, на доказима засновану процену ризика, предвиде потенцијалне ризике у вези са протестом и развију конкретне мере за њихову превенцију и ублажавање.³⁹

60. Службена лица која спроводе закон треба да:

а) успоставе делотворне мере и гаранције за спречавање кршења људских права током прикупљања информација, укључујући кршење права на приватност, и за спречавање коришћења или злоупотребе прикупљених информација у циљу кршења права учесника. Све технике које користе службена лица која спроводе закон за прикупљање информација релевантних за протест треба да буду вођене одговарајућим принципима људских права;

б) се уздрже од профилисања појединаца на основу њихове претходне организације или учешћа у протестима као и од увођења било какве врсте „списка забрана” издавањем забрана организовања или учешћа у протесту без правног основа, осим ако не постоје докази о опасности од непосредног насиља;

в) се уздрже од увођења тајних операција у контексту протеста, с обзиром на то да такве технике стварају дубоко застрашујући ефекат и често резултирају кршењем људских права. Било које тајне операције, када је то оправдано, морају бити одобрене и стално под надзором правосудних органа, а том органу треба да се обезбеде све релевантне информације како би се омогућила свеобухватна провера законитости, неопходности и пропорционалности сваке такве акције;⁴⁰

г) у фази планирања узму у обзир потребе, ризике и забринутости у вези са безбедношћу појединаца и група у ситуацијама угрожености, као што је обезбеђивање приступа местима протеста за особе са инвалидитетом, ублажавање ризика за особе које припадају мањинским групама, укључујући лезбејке, геј, бисексуалне, трансродне, квир и интерсексуалне особе, укључивањем више службених лица женског пола у омогућавање протеста у којем углавном учествују жене.

³⁹ У складу са Комитетом за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 52

⁴⁰ A/HRC/31/66, пар. 78 (f).

- д) одржавају координационе састанке пре протеста, посебно са командирима укљученим у омогућавање протеста, како би се осигурало правилно разумевање њихове улоге у ширем плану за ефикасно омогућавање протеста. Службенике треба подсетити на циљеве спровођења закона, исходе процене ризика, разлог протеста и његове циљеве, интерне процедуре добијања одобрења, канале комуникације и све промене у последњем тренутку;
- ђ) развију стратегије за координацију са другим регулаторним органима ради размене информација у вези са протестом и обезбеђивања њихове брзе сарадње, кад год је то потребно;
- е) усвоје процесе и процедуре како би осигурали омогућавање истовремених протеста и контра протеста, гарантујући једнаку заштиту права без дискриминације, фаворизовања или пристрасности према било којој од група;
- ж) развију стратегије заштите које имају за циљ обезбеђивање учесника протеста и посматрача од других актера, укључујући контра-демонстранте, спољне претње и друге насилне елементе, провокаторе и недржавне актере.

61. Иако употреба дигиталних технологија може играти важну улогу у планирању и подршци службеним лицима која спроводе закон да омогуће мирне протесте и осигурају безбедност учесника, кључно је да органи за спровођење закона обезбеде да свака употреба дигиталних технологија буде у складу са међународним стандардима људских права. Ово захтева процену свих последица на људска права, укључујући мање видљиве утицаје, као што је стварање било каквих застрашујућих ефеката који утичу на слободно учешће и остваривање основних слобода на мрежи и у физичким просторима, као и све радње које су дискриминаторне или имају негативан психолошки утицај на појединце.

62. Службена лица која спроводе закон треба да:

- а) осигурају да се општи приступ за било какву употребу дигиталних технологија у контексту протеста заснива на принципу ограничења употребе таквих технологија, а не на принципу овлашћења који би имао за циљ да прошири њихову употребу. Захтев за коришћење дигиталних технологија треба да буде заснован на доказима и потпуно оправдан, а процес одобравања треба да процени законитост, неопходност и пропорционалност. Не би требало да постоји опште овлашћење за коришћење дигиталних технологија у прикупљању информација или омогућавање мирних протеста;
- б) развију и примене приступ заснован на људским правима за регулисање одобравања и употребе дигиталних технологија за прикупљање информација током протеста. Одлуке треба доносити од случаја до случаја и у складу са конкретним циљем и околностима спровођења закона;⁴¹

⁴¹ A/HRC/31/66, пар. 78 (f).

в) осигурају да је праг за коришћење дигиталних технологија за прикупљање информација о ситуацији која се развија висок и да се мање наметљиве технике, као што је конструктиван дијалог са организаторима, користе где год је то могуће;

г) осигурају да коришћење дигиталних технологија за процену ситуације која се развија у сврху омогућавања протеста не води прикупљању обавештајних података у вези са мирним демонстрантима за неповезане циљеве у вези са спровођењем закона.

С. Опрема

63. Сви службеници треба да буду адекватно опремљени за улогу која им је додељена у контексту протеста. Одлуке команде о врсти опреме која ће се користити треба да буду вођене проценом ризика, уважавајући да превентивно распоређивање претерано заштићених и опремљених официра може имати застрашујући ефекат на учеснике и да, повремено, може подићи ниво напетости. У околностима у којима се полицајци суочавају са стварним ризиком од физичког напада, обезбеђивање адекватне заштитне опреме, као што су шлемови и штитови, вероватно ће смањити потребу за употребом силе. Органи за спровођење закона и други релевантни органи треба да спроведу процену потреба засновану на доказима пре набавке било које опреме и алата, обезбеђујући да такав процес и релевантне одлуке буду транспарентне, као и да је сва опрема употребљива.⁴²

64. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) обезбеде да набавка било које опреме, укључујући дигиталне технологије буде условљена успешним завршетком ригорозног процеса провере усклађености са људским правима. Ово би требало да обухвати испитивање потенцијалне корисности опреме и потенцијалних последица на људска права у контексту њене употребе током протеста, укључујући појединце у угроженим ситуацијама и децу;

(б) примене стратегије за доношење одлука о коришћењу опреме која стриктно одговара ситуацији и пропорционална је контексту и стварној претњи;

(в) осигурају да је сва опрема додељена појединцима и јединствено означена и препознатљива како би се олакшало праћење, враћање и извештавање о њеној употреби;

(г) се увере да опрема, укључујући дигиталне технологије, испуњава стандарде дужне пажње у погледу људских права и да је овлашћена за употребу само од стране одговарајуће обучених службених лица

⁴² У складу са Водичем Уједињених нација о људским правима о мање смртоносном оружју у спровођењу закона, пар. 4.2.1 и 4.4.1.

D. Појединци и групе у рањивом положају

65. Како би се заштитило и омогућило право на слободу мирног окупљања појединаца и група у рањивом положају, као што су жене, деца, староседеоци, мигранти, особе афричког порекла, особе које припадају мањинским групама, лезбејке, геј, бисексуалне, трансродне, квир и интерсексуалне особе, особе са инвалидитетом, и друге, службена лица треба да:

(а) Развију и спроводе специфичне стратегије подршке усмерене на промовисање и заштиту права појединаца и група у рањивом положају у контексту протеста. Препоручује се да такве стратегије обухватају:

(i) Смернице о употреби опреме узимајући у обзир могући несразмеран утицај на ове појединце и групе, по потреби;

(ii) Протокол о спречавању и пружању хитног одговора на узнемиравање или нападе на ове групе, укључујући сексуално и родно засновано насиље;

(iii) Системе за континуирано праћење потенцијалних претњи или аката одмазде против ових група, укључујући размену информација и едукацију заједнице о забрани одмазде према учесницима протеста, наглашавајући специфичне ризике са којима се ове групе суочавају;

(iv) Израду плана за нестало дете;

(б) Подстичу комуникацију са релевантним актерима, укључујући организације цивилног друштва и лидере заједнице, како би се разумеле специфичне потребе за заштитом таквих појединаца и група. Службена лица која спроводе закон треба да покушају да укључе, према потреби, представнике идентификованих група у фазама планирања протеста како би се и њихове перспективе узеле у обзир, укључујући добровољно укључивање деце када протест организују деца и/или када се очекује да деца учествују;

(в) Осигурају да информације о протесту и комуникацији током протеста буду доступне на више језика, укључујући језике и формате приступачне особама са инвалидитетом, као и језик прилагођен деци, уколико је то потребно;

(г) Осигурају да су распоређени официри обучени да ублаже и одговоре на специфичне потребе заштите ових група и да су посвећени тимови за брзо реаговање на располагању да пруже помоћ, кад год је то потребно;

(д) Размотре успостављање посебних механизма за притужбе у оквиру независних истражних јединица или надзорних тела, укључујући развој посебних механизма за децу и жртве сексуалног и родно заснованог насиља

Е. Медијски радници, посматрачи и други укључени у праћење, извештавање и правну и медицинску помоћ

66. Органи за спровођење закона су дужни да олакшају рад независних монитора и других посматрача,⁴³ новинара, медијских радника, бранилаца људских права и других укључених у праћење или извештавање о протестима, као и адвоката⁴⁴ и медицинског особља. Овим групама се не може забранити нити неоправдано ограничити вршење њихових функција, укључујући ситуације ако је протест прекинут или проглашен „незаконитим“.⁴⁵

67. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Успоставе комуникационе канале са идентификованим групама које желе да сарађују са службеним лицима надлежним за спровођење закона, како би их обавестили о очекиваним протестима и разменили све релевантне информације пре, током и после протеста, укључујући и за сврху пријављивања било каквих неприкладних ограничења или кршења која су се догодила у контексту протеста;⁴⁶

(б) Подстичу идентификоване групе, кад год је то могуће, да носе веома видљиве идентификационе ознаке како би им олакшали рад и како би се осигурало да могу да добију приступ посебно одређеним подручјима или да пређу полицијске линије;

(в) Уздржавају се од спровођења процеса акредитације или захтевања формалне акредитације или других облика овлашћења за медијске раднике, мониторе и друге посматраче, адвокате и медицинско особље да добију приступ месту протеста;

(г) Осигурају да медијски радници, монитори и други посматрачи буду у могућности да фотографишу или сниме акције и активности на протесту, укључујући акције за спровођење закона, и да такви снимци не буду конфисковани, заплењени и/или уништени без одговарајућег поступка и да се могу користити као доказ у релевантним дисциплинским, управним или кривичним поступцима;⁴⁷

(д) Осигурају да било каква ограничења која могу бити наметнута протестима не ометају способност идентификованих група да спроводе своје активности, укључујући време полицијског часа, растурања скупа или хапшења.

⁴³ A/62/225, пар. 91.

⁴⁴ Видите више о улози адвоката у A/HRC/47/24/Add.3.

⁴⁵ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 30.

⁴⁶ Више информација можете пронаћи у Канцеларији ОЕБС-а за демократске институције и људска права, Приручник о праћењу слободе мирног окупљања, друго издање. (2020).

⁴⁷ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 30.

VI. Током протеста: омогућавање, суздржаност и деескалација

68. Службена лица која спроводе закон морају да уложе све напоре да олакшају мирне протесте на начин који поштује циљеве и преференције организатора и вођа протеста, делујући у сваком тренутку у складу са својом обавезом да поштују и штите људско достојанство и одржавају и подржавају људска права свих који су укључени у протест.⁴⁸ Службена лица која спроводе закон морају да остану неутрална и непристрасна током сваког протеста, да спрече наношење штете и заштите право на живот, слободу и сигурност личности укључених, истовремено испуњавајући своју дужност да одржавају јавну сигурност и друштвени мир.⁴⁹ Ангажована службена лица треба да се придржавају општих принципа партиципације, одговорности, недискриминације, прилагођавања специфичностима, као и пажње на рањивост и једнакост.

69. Током протеста, службена лица која спроводе закон морају да заштите и олакшају право учесника на слободу изражавања, тако да учесници могу слободно да изразе своја мишљења, слогане и скандирања и покажу писане плакате, знакове, транспаренте и симболе, као што су заставе, или други медији изражавања, све док не подстичу дискриминацију, непријатељство или насиље.⁵⁰ Ограничење слободе изражавања мора остати изузетак. Да би се утврдило да ли изјава може да представља кривично дело и оправда ограничења према члану 20 Пакта, сваки од следећих шест делова теста вишег прага, утврђеног Рабатским планом акције, треба да буде испуњен проценом: (а) друштвеног и политичког контекста; (б) статус говорника; (в) намера да се подстакне публика против циљне групе; (г) садржај и облик говора; (д) обим његове дисеминације; и (ђ) вероватноћа штете, укључујући неизбежност и директан утицај.⁵¹

А. Процена ризика заснована на доказима

70. Стално прикупљање информација у складу са људским правима може помоћи службеним лицима надлежним за спровођење закона да делују на време како би спречили насиље или ескалацију и да направе разлику између мирних демонстраната и појединаца који су укључени у насиље. Како догађај напредује и нове информације излазе на видело, полицијски план се мора стално ревидирати како би се осигурало да се тактички приступи могу прилагодити, где је то потребно.

71. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Употребљавају најмање наметљиве методе приликом прикупљања информација, процене и прикупљања доказа током протеста, што треба да буде урађено у пуној сагласности са заштитом од произвољних или незаконитих повреда права учесника;

⁴⁸ Кодекс понашања за службенике за спровођење закона, чл. 2.

⁴⁹ Основни принципи о употреби силе и ватреног оружја од стране службеника за спровођење закона.

⁵⁰ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 32, 46, 49 и 51.

⁵¹ Види A/HRC/22/17/Add.4, додатак.

(б) Увере се да је свака одлука да се користе стратегије надзора и/или да се евидентирају учесници изузетна и ограничена на различите сврхе спровођења закона, као што је директно помоћ у спречавању, истрази и кривичном гоњењу конкретног кривичног дела у контексту протеста. Технологије за препознавање лица и други биометријски системи не смеју се користити за идентификацију појединаца који мирно учествују у протесту;⁵²

(в) Примењују строге протоколе за спровођење закона како би регулисали прикупљање, задржавање и коришћење података прикупљених током протеста, у складу са обавезом заштите права и приватности појединаца;⁵³

(г) Уздрже се од сумњичавог тумачења било које тактике коју користи појединац или група појединаца током протеста са наводном намером да се очува њихова анонимност. Појединци легитимно очекују одређени степен анонимности на мрежи и у физичким просторима.⁵⁴

В. Примењивање диференцираних и договорених техника спровођења закона

72. Службена лица која спроводе закон морају да спрече и минимизирају било какве тензије или насиље у контексту протеста коришћењем правовремених, превентивних и одговарајућих тактика деескалације заснованих на принципима комуникације, преговора, сарадње са заједницом, уздржаности и минималне употребе силе.

73. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Одржавају јасне канале комуникације са свим службеним лицима која су распоређена током протеста, обезбеђујући да имају директан приступ директивама команданата како би се избегла забуна, погрешна комуникација и лоше понашање због неуспеха да се обезбеди јасна и доследна комуникација у свим протесним подручјима;

(б) Редовно сарађују са правним саветницима за људска права у командном центру и размотрити доношење командних одлука на основу њихових савета;

(в) Распоређују оперативне команданте са капацитетом да доносе тактичке одлуке на терену како би се обезбедиле алтернативе употреби силе, у складу са околностима, укључујући одржавање директне комуникације и преговоре са релевантним актерима и организаторима и учесницима протеста. Службена лица која спроводе закон могу размотрити укључивање обучених службеника за дијалог у преговоре, као што су напредни полицијски преговарачки тимови или тимови за везу, полицијске јединице за дијалог или други. Такође се препоручује да се ангажују, кад год је то релевантно, партнери из цивилног друштва од поверења да помогну у решавању неспоразума и деескалације потенцијалних тензија.

⁵² A/HRC/44/24, пар. 53 (f).

⁵³ Ибид., пар. 53 (j) (iii).

⁵⁴ A/HRC/31/66, пар. 77.

74. Службена лица која спроводе закон морају да разликују учеснике протеста на основу њиховог индивидуалног понашања како би наставили да омогућавају права оних који остају мирни и да би спречили ширење насиља.⁵⁵ Ово захтева динамично доношење одлука и циљани и диференцирани одговор.

75. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Размотре примену одговарајућих техника за деескалацију напетости и насиља, као што је омогућавање безбедног кретања масе, успостављање тампон зона између супротстављених група, постављање баријера или стратешко позиционирање службених лица како би се спречила ескалација или штета и тактичко повлачење;

(б) Идентификују појединце или групе који подстичу насиље или се упуштају у насилно или криминално понашање без ометања мирне већине или протеста;

(в) Осигурају да се тактике сузбијања, као што је „кеттлинг“, користе само када је то неопходно и пропорционално да се то уради како би се одговорило на стварно насиље или непосредну претњу, избегавајући несразмерно ограничавање права демонстраната.⁵⁶ У таквим случајевима службена лица која спроводе закон морају да обезбеде да се предузму сви потребни напори да се идентификују они којима је потребан приступ храни или лековима, монитори и други посматрачи, медицинско особље, појединци или групе у угроженим ситуацијама, укључујући децу и оне који нису насилни, како би им се помогло да се изађу изван зоне задржавања.

С. Законито растурање протеста

76. Растурање протеста треба да се спроводи у изузетним случајевима и као крајња мера, под условом да протест у целини и у потпуности више није миран или постоји непосредна широка опасност од насиља и озбиљних повреда.⁵⁷ У изузетним случајевима, када мирни протест треба да се растури, на пример, када је дошло до „озбиљног и трајног“ поремећаја, службена лица која спроводе закон морају да имају алате за процену ситуације, укључујући и консултације са организаторима протеста, како би растерали масу без употребе силе.⁵⁸ Међутим, свако растурање би требало да буде одобрено само када службена лица која спроводе закон исцрпе све могуће напоре да реше поремећај или ризик од насиља разумним и мање наметљивим мерама.

⁵⁵ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 17–20.

⁵⁶ Ибид., пар. 84.

⁵⁷ Ибид., пар. 85.

⁵⁸ Ибид.

77. Службена лица која спроводе закон треба да:

- (а) Обавесте учеснике о одлуци о растурању протеста на јасан, чујан и разумљив начин дајући конкретне разлоге за растурање, упутства о томе како да се безбедно разиђу и разумно време за добровољно разилажење. Службеници треба да обезбеде да су упутства прилагођена потребама и доступна појединцима и групама у ситуацијама угрожености, укључујући децу;
- (б) Дозволе да се монитори, представници медија и друге групе укључене у праћење или извештавање о протесту не разилазе како би могли слободно да прате и извештавају о поступцима службених лица органа за спровођење закона;⁵⁹
- (в) Олакшају рад медицинског особља током растурања тако што ће им обезбедити приступ месту протеста како би пружили брзу и несметану помоћ онима којима је помоћ потребна;
- (г) Предузму мере за омогућавање безбедног и мирног растурања протеста, са посебном пажњом посвећеном појединцима и групама у угроженим ситуацијама, укључујући децу, и пружајући им додатну помоћ, када је то потребно;
- (д) Размотре друге технике деескалације и преговарања, ако учесници не успеју да се добровољно разиђу, као што је укључивање цивилног друштва и лидера заједнице у преговоре о растурању.

D. Диференцирана и пропорционална реакција полиције

78. У сваком тренутку, службена лица која спроводе закон морају да поштују принцип предострожности, који захтева да се предузму сви изводљиви кораци и размотре све могуће алтернативе, укључујући сва ненасилна средства, да би се спречила и избегла употреба силе у контексту протеста.⁶⁰ Свака одлука о употреби силе мора да буде у складу са принципима законитости, неопходности, пропорционалности, предострожности, недискриминације и одговорности и да буде у складу са релевантним одредбама међународних стандарда о људским правима, укључујући Кодекс понашања за службена лица која спроводе закон, Основним принципима о употреби силе и ватреног оружја од стране органа за спровођење закона и Упутством Уједињених нација о људским правима о мање смртоносном оружју у спровођењу закона. Све радње органа за спровођење закона у вези са употребом силе морају да буду унапред размотрене.

79. Службена лица која спроводе закон треба да:

- (а) Примене сва могућа ненасилна средства пре употребе силе, као што је постепено повећање нивоа присуства органа за спровођење закона пропорционално контексту и стварној претњи кроз распоређивање додатних јединица и адекватне опреме;
- (б) Предузму додатне мере предострожности да заштитите појединце и групе у рањивом положају од повреда када користите било какву силу у контексту протеста. Ово може укључивати, на пример, додатно разматрање када се користи мање смртоносно оружје у близини деце, трудница, старијих особа, особа са инвалидитетом, особа са интелектуалним или психо социјалним инвалидитетом и особа под утицајем дрога или алкохола;⁶¹

⁵⁹ Ибид., пар. 30.

⁶⁰ Ибид., пар. 78.

⁶¹ Водич Уједињених нација о људским правима о мање смртоносном оружју у спровођењу закона, пар. 2.7.

(в) Узму у обзир да, ако се користе коњичке или псеће јединице, њихово деловање буде у складу са оквиром употребе средстава принуде. Иако се коњичке псеће јединице често сматрају мање смртоносним средствима, постоји потенцијал да изазову озбиљне телесне повреде, повреде или чак смрт, ако се не користе правилно. Такве јединице морају да буду распоређене на културолошки осетљив начин, с обзиром да чак и само присуство паса и коња може довести до непотребне ескалације напетости;

(г) Осигурају да у ту сврху буду распоређена само службена лица која спроводе закон који су прописно обучена о употреби силе и коришћењу релевантне опреме;

(д) У случају употребе силе, обезбеде да се помоћ и медицинска нега пружи свим повређеним или погођеним лицима што је пре могуће;

(ђ) Учине све разумне напоре да ограниче употребу и ризике мање смртосног оружја које имају дејство на широком подручја, као што су сузавац и водени топови, који могу изазвати стампедо или нанети штету пролазницима. Сузавац се може користити само као одговор на распрострањено насиље у протесту када није могуће обуздати насиље селективним мерама против насилних појединаца;⁶²

(е) Обезбеде да кинетички ударни пројектили, укључујући гумене метке, ако су дозвољени у веома изузетним околностима да заштите од непосредне претње повреде или повреде од насилне особе, никада не буду испаљени неселективно у гомилу, нити посебно циљани у главу или торзо⁶³ појединца. Мора се узети у обзир и ризик за пролазнике;⁶⁴

(ж) Осигурају да се ватрено или друго смртоносно оружје никада не користи у растурању протеста, чак и када су такви протести могли постати насилни или делимично насилни. Ватрено оружје се може користити само за заштиту од непосредне опасности по живот себе или других, у складу са принципом 9 Основних принципа о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон.

Е. Пракса „зауостављања и претреса“, хапшења и притвора у контексту протеста

80. „Заустави и претреси“ пракса,⁶⁵ хапшење и притварање у контексту мирних протеста мора бити извршено у складу са свим релевантним међународним стандардима људских права и не сме се користити као метод или тактика за застрашивање или ометање учесника или организатора протеста. Службена лица која спроводе закон никада не би требало да притворе демонстранте на основу њихове намере да организују, учествују или се легитимно укључе у протест. У случају законитих зауостављања и претреса и задржавања и хапшења учесника и организатора протеста, морају се поштовати јасни и транспарентни протоколи, са посебном пажњом на обезбеђивање недискриминације и спречавање тортуре и другог злостављања.

⁶² Ибид., пар. 6.3.4.

⁶³ Ибид., пар. 7.5.3.

⁶⁴ Ибид., пар. 6.3.4.

⁶⁵ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 83.

81. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Осигурају да службена лица која спроводе закон имају оправдање за примену пракси „заустави и претражи“ релевантне за протест, на пример, на основу обавештајних података који учесници планирају да се укључе у насиље или злочин, узимајући у обзир стварне околности и ризике. Свака употреба поступка мора бити оправдана и евидентирана;

(б) Размотре сарадњу са релевантним надзорним телима како би се договорили о протоколима који могу омогућити да ухапшени учесници протеста буду у пратњи током притвора;

(в) Уведу одговарајуће мере које узимају у обзир права, потребе и заштиту појединаца и група у рањивом положају током притвора;

(г) У изузетним случајевима када су учесници протеста приведени, органи за спровођење закона треба да обезбеде да:

(i) Сви аспекти хапшења и притвора се спроводе на законит начин и да притворски објекти буду у складу са међународним стандардима о људским правима, с обзиром на захтеве за раздвајање мушкараца и жена, како би се осигурало да се контра демонстранти не доводе на исту локацију као и демонстранти и, где може бити неопходно да се деца притворе (као последње средство), не држе се заједно са одраслима); ⁶⁶

(ii) Загарантовано је право на приступ адвокату и право да се неко обавести о притвору појединца;

(iii) Притворена лица се ослобађају или приводе судском органу у законском року;

(iv) Обезбеђен је приступ медицинском лечењу и прегледима;

(v) Успостављен је приступ механизмима за пријаву било какве злоупотребе или недоличног понашања;

(д) Евидентирају рашчлањене информације о хапшењима и притвору да би идентификовали и решили све обрасце дискриминације и осигурали да права ухапшених буду заштићена током правног процеса. Редовно ажурирана евиденција притворених учесника протеста треба да буде доступна породицама, надзорним телима и другим релевантним заинтересованим странама;

(ђ) Гарантују да све истраге и саслушања ⁶⁷ учесника и организатора протеста спроводе се уз пуно поштовање људских права, обезбеђивањем заштите од тортуре и других окупних, нехуманих или понижавајућих поступака или кажњавања и обезбеђивањем приступа независним жалбеним механизмима и ефикасним правним лековима.

⁶⁶ Види Стандардна минимална правила Уједињених нација за поступање са затвореницима (Нелсон Мандела правила).

⁶⁷ У складу са принципима ефикасног интервјуисања за истраге и прикупљања информација.

VII. После протеста: пријављивање и истрага

A. Поврат и процена опреме

82. Приликом враћања опреме, органи за спровођење закона треба да провере инвентар у складу са евиденцијама пре догађаја како би осигурали да се иста количина опреме, укључујући оружје, врати након протеста и да се свака употреба прописно евидентира и пријави. Свака неусклађеност у броју враћених предмета мора се одмах истражити, у складу са утврђеним дисциплинским и другим независним процедурама надзора.

83. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Провере да ли је сва опрема враћена и документују сваку употребу или оштећење, укључујући употребу мање смртоносног оружја и дигиталних технологија;

(б) Осигурају да, у околностима у којима је очигледно да је опрема коришћена, на пример, када је муниција потрошена или официр врати мање предмета него што је издато, то изазива очекивање да ће бити обезбеђене информације о околностима у којима је опрема коришћена, укључујући одређено време и оправдање.

B. Поступак евалуације и извештавање

84. Органи за спровођење закона би требало да спроведу евалуациони састанак након протеста како би прегледали и проценили рад органа за спровођење закона, све оперативне или логистичке грешке и могући утицај примењених тактика на људска права. Препоручује се да се укључе сви службеници који су учествовали у омогућавању протеста, без обзира на њихов чин. У случају кршења људских права, препоручује се органима за спровођење закона да саставе јавно доступан извештај о наученим лекцијама у циљу унапређења институционалних процеса, капацитета и тактике омогућавања за будуће протесте. Органи за спровођење закона треба да обезбеде да препоруке из евалуационог састанка и извештаја о наученим лекцијама буду информативни за следећу протесну акцију и фазу планирања.

85. Службена лица која спроводе закон треба да:

(а) Одржавају различите врсте евалуационих састанака након протеста, укључујући „вруће“ (или тренутне), формалне, тематске и састанке са више органа. Повратне информације са евалуационих састанака треба да буду подељене са организаторима протеста, члановима заједнице и другим релевантним заинтересованим странама, укључујући надзорна тела;

(б) У случају кршења људских права, припреме извештај о наученим лекцијама са повратним информацијама са свих нивоа командне структуре и спољних актера;

(в) Поделе резултате саопштавања и извештаје о наученим лекцијама са свим командантима, јединицама за обуку, релевантним органима и јавношћу. Ако је потребно, органи за спровођење закона могу размотрити промену било које релевантне политике, смерница или аспекта обуке.

(г) Тамо где постоје било какве оптужбе или сумње о злоупотреби овлашћења или силе или другом недоличном понашању које доводи до кршења људских права у контексту протеста, као што су мучење и друго злостављање, укључујући сексуално и родно засновано насиље, органи за спровођење закона треба да обезбеде да је самоизвештавање службених лица који су били ангажована и која су била у време инцидента у близини употпуњено. Службена лица која спроводе закон треба да схвате да тачно извештавање није кажњиво, већ да је средство да се обезбеди интегритет и професионализам и да се побољша поверење у полицијску службу и њен легитимитет.

86. Службена лица која спроводе закон треба да:

Промовишу индивидуално и кредибилно самоизвештавање које се заснива на јасним смерницама и процедурама, укључујући стандардизовани образац. Као добра пракса, службеници не би требало да сарађују приликом подношења извештаја;

Редовно анализирају податке које сте сами пријавили да бисте открили обрасце употребе силе и непоштовања стандарда и случајева незаконите употребе силе. Требало би да постоје процедуре за истрагу и обезбеђивање одговорности за све случајеве незаконите употребе силе. Органи за спровођење закона такође треба да спроводе реформе и да се позабаве потребама обуке тамо где су евидентни обрасци непоштовања.

С. Истраге након протеста

87. Непристрасну, темељну и брзу истрагу⁶⁸ треба спровести у случају било каквих навода или основане сумње о незаконитој употреби силе или другом злостављању или делу који би могло да доведе до мучења или другог злостављања, укључујући сексуално или родно засновано насиље, у контексту протеста.⁶⁹ Сваки инцидент повреде или смрти који је резултат употребе силе или ватреног оружја треба аутоматски пријавити и истражити кроз ефикасан и независан систем надзора. Намерно и немарно деловање или неделовање треба истражити у целом ланцу командовања. Истраге и пресуде у вези са протестима треба да спроводе цивилне институције, а не војни или други специјални судови

⁶⁸ Видети Минесота протокол о истрази потенцијално незаконите смрти.

⁶⁹ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 90.

88. Службена лица која спроводе закон треба да:

- (а) Успоставе свеобухватну процедуру за независно прикупљање, чување и очување доказа, укључујући дигиталне доказе. За протесте где се пријављују употреба силе и кршења људских права, сви релевантни докази или информације треба да се чувају и ставе на располагање унутрашњим и спољним надзорним телима, организацијама цивилног друштва, жртвама и њиховим представницима како би се олакшало приписивање одговорности и обезбеђивање механизма одговорности;
- (б) Рукују свим извештајима о интерној истрази са највећом осетљивошћу да заштити приватност и права свих укључених, посебно деце и жртава сексуалног и родно заснованог насиља, и предају их независним надзорним механизмима и истражним телима и тужилаштву;
- (в) Укључују, консултују и информишу жртве и њихове представнике током процеса истраге, укључујући истражне стратегије, и уздржавају се од позивања на основ националне безбедности ради прикривања доказа од жртава и њихових представника;
- (г) Прате обавезу усаглашености и транспарентности у комуникацији са релевантним независним надзорним телима, па и у вези са њиховим захтевима;
- (д) Објаве све извештаје и налазе истрага о употреби силе, смрти, повреда и других инцидената који су се десили у контексту протеста.

D. Казне и новчане казне у контексту протеста

89. Органи за спровођење закона и друга релевантна тела, укључујући тужилаштво и правосуђе, морају да обезбеде да оптужбе против оних који су законито притворени у контексту протеста буду у складу са правним стандардима и сразмерне природи и тежини наводног прекршаја. Оптужбе које носе несразмерно оштре казне би прекршиле право на слободу мирног окупљања и друга релевантна права и имале застрашујући ефекат на учешће јавности у будућим протестима. ⁷⁰

90. Службена лица која спроводе закон треба да се:

- (а) Уздрже од инкриминисања организатора протеста због непоштовања у потпуности захтева о пријави окупљања или других услова наметнутих протесту током поступка пријаве окупљања, као и за радње које спроводе други учесници;
- (б) Уздрже од санкционисања деце или њихових породица или старатеља због учешћа деце у мирном протесту.

⁷⁰ Комитет за људска права, општи коментар бр. 37 (2020), пар. 71.

**Мандат Специјалног известиоца за право
на слободу мирног окупљања и удруживања**

**Употреба дигиталних технологија од стране
службених лица органа за спровођење закона
у складу са стандардима заштите људских
права ради омогућавања мирних протеста**

**од стране Специјалног известиоца УН за право на слободу
мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул**

Резиме:

Овај документ допуњује Модел протокола за службена лица органа за спровођење закона ради унапређења и заштите људских права у контексту мирних протеста,¹ и једна је од кључних компоненти техничког и практичног комплета смерница који је развио специјални извешалац УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул, у сарадњи са Канцеларијом Уједињених нација за дрогу и криминал и Канцеларијом високог комесара Уједињених нација за људска права, у складу са Резолуцијом Савета за људска права 50/21.²

¹ Видети A/HRC/55/60.

² Како је наложено Резолуцијом 50/21 Савета за људска права, комплет смерница је развијен у сарадњи са UNODC и OHCHR. Специјални извешалац је одговоран за израђени текст. Видети A/HRC/RES/50/21.

I. Увод

1. Овај документ допуњује Модел протокола за службена лица органа за спровођење закона ради унапређења и заштите људских права у контексту мирних протеста и један је од кључних компоненти³ техничког и практичног приручника који је развио Специјални извештац УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул, у сарадњи са Канцеларијом Уједињених нација за дрогу и криминал и Канцеларијом високог комесара Уједињених нација за људска права, у складу са Резолуцијом Савета за људска права 50/21.⁴

2. Циљ је унапређење поштовања људских права у контексту употребе дигиталних технологија, кроз представљање начелних смерница заснованих на међународним стандардима поштовања људских права и добрим праксама, како би се помогло службеним лицима органа за спровођење закона у испуњавању њихове обавезе да унапређују и штите људска права приликом омогућавања мирних протеста. Овај документ треба да се чита у складу са Моделом протокола, одговарајућим контролним листама и приручником за службена лица органа за спровођење закона.

3. Овај документ, који допуњује Модел протокола, израђен је на основу Резолуције 50/21 Савета Уједињених нација за људска права, у којој је изражена забринутост због употребе дигиталних технологија у контексту мирних протеста и штетних последица које оне често имају по лица која остварују своје право на слободу мирног окупљања и изражавања. Посебна забринутост истакнута је у вези са 'произвољним и незаконитим надзором, како у физичким просторима тако и на интернету, над појединцима који учествују у мирним протестима, укључујући употребу видео-надзора и средстава за надзор из ваздуха, као и примену нових и дигиталних алата за праћење у настајању, попут биометријских технологија, укључујући препознавање лица и емоција, као и уређаја за хватање међународних претплатника мобилних мрежа („stingrays“). Ово одражава сталну забринутост коју је изнео Специјални извештац УН за право на слободу мирног окупљања и удруживања⁵

4. Овај документ је сачињен са циљем да се бави питањима заштите људских права која произилазе из примене постојећих и нових технологија у контексту мирних протеста. Имајући у виду брзину технолошких промена, обухват овог документа односи се како на постојеће, тако и на будуће дигиталне технологије. Документ разрађује приступ заснован на људским правима, за ефикасно поступање у складу с дужношћу пажње у области људских права, као и обезбеђивање одговорности током целокупног животног циклуса употребе технологија у контексту мирних протеста.

³ Видети A/HRC/55/60.

⁴ Како је наложено Резолуцијом 50/21 Савета за људска права, комплет алата је развијен у сарадњи са UNODC и OHCHR. Специјални извештац је одговоран за израђени текст. Видети A/HRC/RES/50/21.

⁵ Видети Заједничку декларацију Специјалног извештоца УН-а о правима на слободу мирног окупљања и удруживања, Специјалног извештоца УН-а за слободу изражавања Међуамеричке комисије за људска права (IACHR), Специјалног извештоца за бранитеље људских права и контакт особе за одмазде у Африци и председавајућег Афричке комисије за људска права и права народа (ACHPR), представника Индонезије у Међувладиној комисији за људска права АСЕАН-а (AICHR) и Канцеларије за демократске институције и људска права ОЕБС-а (ODIHR) (2023) Заједничка декларација о слободи мирног окупљања и удруживања и злоупотреби дигиталних технологија; Специјални извештац УН-а о правима на слободу мирног окупљања и удруживања, Извештај Савета за људска права УН-а (2019) Право на слободу мирног окупљања и удруживања - Извештај Специјалног извештоца о правима на слободу мирног окупљања и удруживања, A/HRC/41/41.

Општи принципи:

5. Обавеза омогућавања права на мирно окупљање утврђена је чланом 21. Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

6. Мирни протести су од суштинског значаја за здравље функционалних демократија. На протесте не треба гледати као на прилике за надзор нити их користити за остваривање посебних циљева органа за спровођење закона, као што су мере за борбу против тероризма или израда обавештајних профила.

7. Мирни протести могу се одвијати у физичким просторима, дигиталним просторима или у комбинацији оба типа простора.⁶

8. Заштита људских права подједнако се односи на физичке и дигиталне просторе,⁷ као и на сваку употребу дигиталних услуга од стране учесника протеста.

9. Свака употреба дигиталних технологија од стране службених лица органа за спровођење закона у контексту мирних протеста треба да има искључиво за циљ омогућавање права на слободу мирног окупљања и заштиту других повезаних права, као што су право на приватност и слободу изражавања.⁸ Употреба ових технологија треба да се заснива на принципу ограничења, којим се њихова примена ставља под строг надзор, а не на принципу одобрења који дозвољава њихову широку примену.

10. Не сме постојати опште, унапред дато одобрење за употребу дигиталних технологија у контексту мирних протеста. Као што ће бити објашњено у наставку, свака одлука о њиховој употреби мора да се доноси од случаја до случаја и у складу са приступом заснованим на људским правима, који подразумева одговорност. То укључује поштовање међународног права о људским правима, као и међународних стандарда и најбољих пракси.

11. Мора се успоставити чврст и јасан домаћи правни оквир за употребу дигиталних технологија од стране службених лица органа за спровођење закона који је усклађен са међународним правом о људским правима. Тај оквир мора да обухвати читав опсег последица по људска права, укључујући и грађанске слободе,⁹ и не сме се свести само на питања закона о заштити података. Домаће законодавство треба да буде подржано одговарајућим практичним смерницама и политикама, као што су стандардне оперативне процедуре, кодекси праксе и/или матрице процене.

⁶ Комитет за људска права, Општи коментар бр. 37 (2020) о праву на мирно окупљање (члан 21) (17. септембар 2020) CCPR/C/GC/37, пар. 6, 13, 34. Видети такође: Специјални извештац УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања, „Заштита људских права у контексту мирних протеста током кризних ситуација“ (16. мај 2022) A/HRC/50/42 §56.

⁷ Резолуција УНХЦП-а 26/13 (2014) A/HRC/RES/26/13 пар. Види такође Резолуцију УНХЦП-а 24/5 (2012) A/HRC/RES/21/16 пар. 1.

⁸ Комитет за људска права, Општи коментар бр. 37 (2020), пар. 74. Видети такође: Комитет за људска права, Представка бр. 1948/2010 Turchenyak и др. против Белорусије (10. септембар 2013) CCPR/C/108/D/1948/2010, пар. 74; Међуамерички суд за људска права, Жене жртве сексуалног мучења у Атенку против Мексика (серија C) бр. 371 (28. новембар 2018), пар. 171–172; Афричка комисија за људска права и права народа, „Смернице о слободи удруживања и окупљања у Африци“ (21. септембар 2017), пар. 66.

⁹ За примере неких ширих импликација по права, видети Извештај Канцеларије високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“ (4. август 2022) A/HRC/51/17 пар. 48–52. Такође видети Извештај високог комесара Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на промоцију и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020) A/HRC/44/24, пар. 35–36. Видети такође Афричка комисија за људска права и права народа, „Смернице за полицијско обезбеђивање окупљања од стране службених лица органа за спровођење закона у Африци“ (4. март 2017) пар. 15.

12. Омогућавање мирних протеста може да се одвија у ширем контексту деловања службених лица органа за спровођење закона, у којем употреба одређених дигиталних технологија може да буде дозвољена, под условом да је усклађена са међународним правом о људским правима.¹⁰ Уколико се дигиталне технологије користе у активностима службених лица органа за спровођење закона које су повезане са, али одвојене од мирних протеста, службена лица органа за спровођење закона морају да узму у обзир све потенцијалне последице по мирни протест и учеснике протеста, нарочито оне у осетљивом положају, као што су деца, и да обезбеде да употреба дигиталних технологија остане у складу са њиховом обавезом заштите људских права и омогућавања мирних окупљања.

13. Деца уживају посебну заштиту према међународном праву о људским правима.¹¹ Потребно је предузети додатне, посебне мере – како олакшавајуће тако и заштитне – како би се обезбедила заштита њихових људских права и омогућило њихово право на мирно окупљање када службена лица органа за спровођење закона користе дигиталне технологије у контексту протеста, укључујући и дигиталне просторе.¹² Треба развити нормативни оквир и смернице које ће обезбедити снажне гаранције у области људских права у погледу употребе дигиталних технологија за омогућавање учешћа деце у мирним протестима. Ове смернице треба да укључе упутства УНИЦЕФ-а, како би се осигурало да свако мешање у приватност детета буде прописано законом, усмерено ка легитимној сврси, засновано на принципу минимизације података и да је сразмерно.¹³ Такве смернице морају да обезбеде најбољи интерес детета и да у потпуности буду у складу са Конвенцијом УН-а о правима детета.

14. Власти морају строго да се уздрже од коришћења војске или било којих војних јединица, тактика или опреме, као и других јединица које нису у оквиру званичног командног ланца органа реда, у контексту мирних протеста. Омогућавање мирних окупљања, укључујући и мирне протесте, треба да буде искључива одговорност цивилне службе обезбеђења (полиција). Свака укључена јединица, укључујући и корпоративне актере, мора бити под командом надлежних органа реда и придржавати се закона и прописа који важе за органе реда. Свака употреба дигиталних технологија у овом контексту мора бити у складу са тим законима и прописима и усклађена са међународним правним оквиром за људска права.

15. Поједине технолошке мере су неспојиве са обавезом омогућавања права на мирно окупљање и не смеју се користити у контексту протеста. Ово укључује, али се не ограничава на: ометање или ограничавање приступа интернету или увођење потпуног гашења интернета;¹⁴ недискриминаторски и/или неселективни надзор;¹⁵ надзор на основу групне припадности; као и употребу шпијунског софтвера или других облика технолошког мешања у дигиталне уређаје учесника протеста.¹⁶

¹⁰ Пре било какве потенцијалне употребе, технологије дигиталног полицијског надзора морају бити темељно тестиране, са посебном пажњом на питања пристрасности и могући утицај на људска права.

¹¹ Конвенција УН-а о правима детета, члан 15.

¹² Специјални извештач УН-а за право на приватност, Жозеф А. Канатачи, „Вештачка интелигенција и приватност, и приватност деце“ (25. јануар 2021) А/НRC/46/37, пар. 127(п),(в). Видети такође: УНИЦЕФ, „Слободни и безбедни да протестују: Поступање полиције током окупљања на којима учествују деца“, август 2023.

¹³ Видети: УНИЦЕФ (2023) „Слободни и безбедни да протестују: „Поступање полиције током окупљања на којима учествују деца“, стр. 29.

¹⁴ Специјални извештач УН за право на слободу мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул, „Заштита људских права у контексту мирних протеста током кризних ситуација“ (16. мај 2022) А/НRC/50/42, пар. 57.

¹⁵ Специјални извештач УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања (17. мај 2019) А/НRC/41/41, пар. 57; Високи комесар Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020) А/НRC/44/24, пар. 53(ф).

¹⁶ Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“ (4. август 2022) А/НRC/51/17, пар.

19. Општи коментар бр. 37 (2020) ССРР/С/СC/37, пар. 11.

16. Дигиталне технологије не треба да се користе за категоризацију, профилисање или даљинску идентификацију појединаца, укључујући биометријске методе, пре, током или после протеста. Њихова употреба у овом контексту није у складу са обавезом државе да омогући и заштити право на мирно окупљање.¹⁷

17. Службена лица органа за спровођење закона треба да предузму све изводљиве кораке и да размотре све могуће алтернативе како би спречили и избегли употребу силе у контексту мирних протеста.¹⁸ Свака одлука о употреби силе мора да испуни захтеве законитости, неопходности и сразмерности, као и мере предострожности, недискриминације и одговорности, и да буде у строгој сагласности са Основним принципима Уједињених нација о употреби силе и ватреног оружја од стране органа реда. Аутономни оружани системи се никада не смеју користити у контексту протеста.¹⁹

18. Ефикасна обука службених лица органа за спровођење закона који учествују у доношењу одлука и употреби дигиталних технологија кључна је за омогућавање мирних протеста. Обука треба да пружи јасне смернице о употреби технологија на начин усклађен са законом и стандардима људских права, као и информације о функционисању различитих врста дигиталних технологија, укључујући податке о њиховим могућностима, ограничењима, урођеним или другим облицима пристрасности, као и о потенцијалним последицама по људска права и грађанске слободе, укључујући права детета. Обука треба да обухвати и одговорно доношење одлука у вези са применом технологија током мирних протеста. Службеним лицима треба да се обезбеде јасни и прецизни протоколи о употреби дигиталних технологија, укључујући у контексту протеста, који преводе међународне стандарде људских права у праксу.²⁰

¹⁵ Специјални извештај УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања (17. мај 2019) A/HRC/41/41, пар. 57; Високи комесар Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020) A/HRC/44/24, пар. 53(ф).

¹⁶ Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“ (4. август 2022) A/HRC/51/17, пар. 19. Општи коментар бр. 37 (2020) CCPR/C/GC/37, пар. 11.

¹⁷ A/HRC/44/24, пар. 53(ф); Европска комисија за демократију путем права и ОЕБС/ОДИХР, Смернице о слободи мирног окупљања (3. изд., Варшава/Стразбур, 2019), пар. 163.

¹⁸ Видети Модел протокол за службена лица органа за спровођење закона ради унапређења и заштите људских права у контексту мирних протеста, Специјални извештај УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања, Клеман Њалетсози Вул, A/HRC/55/60.

¹⁹ Комитет за људска права, Општи коментар бр. 37 (2020), CCPR/C/GC/37, пар. 95.

²⁰ Видети <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/issues/trafficking/statements/20230915-jd-foaa-digital-technologies.pdf>, пар. 23.

Приступ заснован на људским правима

19. Ради подстицања општег поштовања људских права, свака одлука службених лица органа за спровођење закона или других надлежних власти у вези са набавком, употребом и управљањем дигиталним технологијама и повезаним подацима мора бити заснована на приступу који поштује људска права.²¹ Свака употреба дигиталних технологија треба да буде подвргнута ригорозном поступку одобравања. Захтев за одобрење мора да буде заснован на доказима и у потпуности образложен, јасно дефинисати конкретан циљ који се жели постићи употребом дигиталних технологија, показати сврсисходност предложене мере и садржати довољно информација за процену потенцијалних ризика и штете по људска права.

20. Набавка и употреба било које дигиталне технологије у контексту протеста морају бити у потпуности у складу са принципима законитости, неопходности и сразмерности. Испуњеност ових услова мора бити јасно документована и поткрепљена одговарајућим доказима.

21. Свака одлука о употреби дигиталних технологија мора бити заснована на процени конкретних околности и оправдана од случаја до случаја. Сви протести су различити и често се мењају током свог трајања, што захтева да одлуке буду флексибилне и прилагођене развоју догађаја. Такве одлуке морају бити јасно образложене, документоване и доступне за увид. Одлуке донете пре почетка протеста могу захтевати преиспитивање у току његовог трајања, док нове околности могу захтевати доношење додатних одлука. У складу са обавезом службених лица органа за спровођење закона да поштују принцип предострожности и користе најмање инвазивна средства могућа у омогућавању права на мирно окупљање, важно је истаћи да претходно одобрење за употребу дигиталних технологија не чини њихову употребу обавезном. Уколико околности протеста у развоју не оправдавају њихову употребу, старешина је дужан да нареди њихово смањење или потпуни прекид.

22. Службена лица органа за спровођење закона треба да буду транспарентна у погледу свих дигиталних технологија које ће користити у контексту протеста, као и начина њихове употребе. Ово је у складу са захтевом да свако мешање у права мора бити предвидиво. Транспарентност је такође од суштинског значаја за изградњу поверења и легитимитета. Та транспарентност треба да обухвати и сваку укљученост/однос са трећим странама, укључујући корпоративне добављаче и кориснике релевантних дигиталних технологија, као и свако руковање подацима које је са тим повезано.²²

23. Транспарентност сама по себи не подразумева одговорност. Ради обезбеђивања одговорности и омогућавања права на делотворан правни лек, потребно је развити одговарајуће механизме како би одлуке службених лица органа за спровођење закона и образложења која се односе на употребу дигиталних технологија била јасно изражена и подложна ревизији.²³

²¹ За дискусију о приступу заснованом на људским правима у вези са вештачком интелигенцијом уопште, видети: Lorna McGregor, Daragh Murray, Vivian Ng, „International Human Rights Law as a Framework for Algorithmic Accountability“ (2019) 68 International & Comparative Law Quarterly. За употребу дигиталних алата надзора, видети: Murray, D., Fussey, P., McGregor, L. и Sunkin, M. (2021) „Effective Oversight of Large-scale Surveillance Activities: A human rights perspective“, Journal of National Security Law and Policy 11(3): 743–770.

²² Видети: Privacy International, „Safeguards for Public-Private Surveillance Partnerships“ (децембар 2021).

²³ Специјални извештај УН-а за унапређење и заштиту права на слободу мишљења и изражавања, „Надзор и људска права“ (28. мај 2019) A/HRC/41/35, пар. 50. Видети такође: Савет Европе, Смернице о препознавању лица (Савет Европе 2021), стр. 10; Szabo and Vissy против Мађарске, пресуда ЕСЉП, представка бр. 37138/14, 12. јануар 2016, пар. 71.

24. Набавка дигиталних технологија за употребу у контексту протеста треба да се врши на транспарентан начин и уз поштовање дужности пажње у области људских права, у складу са Водећим принципима Уједињених нација о пословању и људским правима. То треба да укључи стварну и делотворну процену потенцијалне користи технологије за постизање легитимних циљева службених лица органа за спровођење закона, као и потенцијалне штете по људска права повезане са том технологијом.

Анализа потенцијалне штете не сме бити ограничена само на право на приватност, већ мора обухватити читав спектар људских права и грађанских слобода које могу бити угрожене. Ова анализа треба посебно да процени утицај такве технологије на људска права појединаца или група у осетљивом положају, што у одређеним случајевима може укључивати жене, децу, припаднике мањина и лица која се суочавају са историјском дискриминацијом и маргинализацијом.

25. Смислене и инклузивне консултације и ангажовање заједнице треба да се спроводе знатно пре било какве употребе дигиталних технологија од стране службених лица органа за спровођење закона. То треба да укључи значајне консултације у различитим друштвеним групама, а посебно са онима у осетљивом положају, као што су деца, како би се обезбедила међусекторска анализа потенцијалних и стварних последица примене технологије. Консултације треба да пруже прилику за давање повратних информација које могу директно да утичу на процес доношења одлука. Као пример добре праксе, резултати ових консултација треба да буду јавно објављени.²⁴

26. Горенаведено представља опште принципе релевантне за употребу дигиталних технологија од стране службених лица органа за спровођење закона у циљу испуњавања њихове обавезе да унапређују и штите људска права у контексту мирних протеста.

Ови принципи примењују се у свим фазама и на све облике протеста. Важно је усвојити свеобухватан приступ који узима у обзир цео циклус протеста, као и да се процес доношења одлука благовремено и адекватно прилагођава у складу са принципима законитости, неопходности и сразмерности како се догађаји развијају, како би се обезбедило континуирано поштовање обавезе омогућавања права на мирно окупљање.

²⁴ Видети: Специјални извештај УН-а за унапређење и заштиту права на слободу мишљења и изражавања, „Надзор и људска права“ (28. мај 2019) A/HRC/41/35, пар. 52–53.

Употреба дигиталних технологија пре протеста

27. У одређеним ситуацијама може бити примерено да службена лица органа за спровођење закона користе дигиталне технологије ради испуњавања своје обавезе омогућавања права на мирно окупљање. То може помоћи у припремљености службених лица органа за спровођење закона и обухватати прикупљање или анализу анонимизованих логистичких података као што су: процене броја учесника, густине гомиле и/или вероватне руте протеста.²⁵

28. Међутим, употреба дигиталних технологија од стране службених лица органа за спровођење закона пре протеста може нарушити право на мирно окупљање и друга људска права. То се нарочито односи на стварање „ефекта застрашивања“ који може несразмерно ограничити или на други начин утицати на слободно учешће и остваривање основних слобода у дигиталним и физичким просторима.²⁶

29. Приликом одлучивања о употреби дигиталних технологија искључиво ради увида у ситуацију у циљу омогућавања мирних протеста, службена лица органа за спровођење закона морају узети у обзир широк спектар последица по права и слободе, укључујући и мање видљиве утицаје као што су потенцијална стигматизација и ефекат застрашивања.²⁷ Праг за покретање ситуационог праћења уз помоћ дигиталних технологија треба да буде висок, а свака одлука у том смислу треба да даје предност доступним, мање инвазивним механизмима, у складу са захтевима неопходности и сразмерности. Као пример добре праксе, службена лица органа за спровођење закона би увек требало да дају приоритет конструктивном дијалогу са организаторима.

30. Потребно је развити одговарајуће поступке и праксе који ће ефикасно да разликују прикупљање података у сврху стицања увида у ситуацију или обезбеђивања безбедности и права учесника од обавештајног прикупљања података за друге истражне процесе.²⁸

31. Ради минимизовања ризика по људска права, укључујући право на приватност, слободу изражавања и право на мирно окупљање, подаци генерисани у сврху успостављања увида у ситуацију не треба да се чувају, осим ако то није неопходно ради обезбеђивања одговорности.²⁹

32. Свака употреба дигиталних технологија за категоризацију протеста (нпр. као насилан/ненасилан или високог/ниског ризика) мора да се третира са изузетним опрезом. Познато је да су дигитални алати склони пристрасности, а такве дигитално генерисане ознаке могу значајно да утичу на право на слободу мирног окупљања, укључујући и утицај на начин на који службена лица органа за спровођење закона приступају протесту и бирају опрему. Употреба ових алата може такође да утиче на одговорност услед нетранспарентности у процесу доношења одлука. Због тога се употреба оваквих алата не препоручује.

²⁵ Европска комисија за демократију путем права и ОЕБС/ОДИХР, Смернице о слободи мирног окупљања (3. изд., Варшава/Стразбур, 2019), пар. 163.

²⁶ Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“, А/НЕС/51/17, пар. 43. За детаљнију расправу о ефекту застрашивања који производи надзор, видети: Daragh Murray, Pete Fussey, Kuda Hove, Wairagala Wakabi, Paul Kimumwe, Otto Saki & Amy Stevens, „The Chilling Effects of Surveillance and Human Rights: Insights from Qualitative Research in Zimbabwe and Uganda“ (2023) Journal of Human Rights Practice; Amy Stevens, Pete Fussey, Daragh Murray, Kuda Hove & Otto Saki, „I Started Seeing Shadows Everywhere: The Diverse Chilling Effects of Surveillance in Zimbabwe“ (2023) Big Data & Society.

²⁷ Специјални извештај УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања, „Права на слободу мирног окупљања и удруживања“ (17. мај 2019) А/НЕС/41/41, пар. 56–57. Видети такође: Канцеларија Специјалног извештајца за слободу изражавања Међуамеричке комисије за људска права, „Протест и људска права. Стандарди о правима која се односе на друштвене протесте и обавезе државе у њиховом регулисању“ (септембар 2019) ОЕА/СЕР.Л/У/ИИ, пар. 236.

²⁸ Видети пар. 9 горе.

²⁹ Видети пар. 34 доле.

33. У одређеним околностима, дигиталне технологије могу да допринесу остваривању права на мирно окупљање. На пример, службена лица органа за спровођење закона могу да користе дигиталне технологије ради обезбеђивања безбедности демонстраната, заштите јавног реда, реаговања на новонастале безбедносне претње идентификације појединачних учесника који су директно укључени у насиље или га прете изазвати у иначе мирном протесту. Свака употреба технологија на овај начин мора бити у складу са стандардима међународног права о људским правима.

34. Мора да постоји јасна разлика између праћења или посматрања протеста из горе наведених разлога ³¹ и снимања или надзора учесника протеста. Свако снимање, обрада или чување података суштински мења природу поступања службених лица органа за спровођење закона. То доводи до већег степена инвазивности у односу на права на приватност, слободу изражавања и слободу мирног окупљања. Такво снимање такође повећава ризик од ефекта застрашивања и последичног урушавања демократског учешћа.³² То значи да свака одлука о снимању, обради или чувању података мора да буде строго ограничена, заснована на високом степену оправдања, уз строге процедуре одобравања и искључиво на основу обавезе обезбеђивања одговорности.³³ Ово укључује чување података који се односе на употребу силе, притварање или хапшење, кршења људских права, укључујући сексуално и родно засновано насиље, или растеривање, као и у случајевима када се односе на предмет притужбе; или када надзорна тела, подносиоци притужби или други релевантни актери имају сумњу на неправилности у раду службених лица органа за спровођење закона у контексту протеста.³⁴ Ради минимизовања последица по права, сви задржани подаци смеју се користити искључиво у сврху због које су прикупљени. У таквим изузетним случајевима морају постојати поступци који приоритет дају заштити људских права, укључујући и заштиту права детета. За све друге дигиталне податке прикупљене у контексту протеста примењује се претпоставка о непостојању обавезе чувања.

³⁰ Високи комесар Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020), А/НRC/44/24, пар. 9, 12, 24.

³¹ Као што је наведено у пар. 33.

³² Видети: Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“ (4. август 2022) А/НRC/51/17, пар. 43. Видети такође: „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте – Извештај високог комесара Уједињених нација за људска права“ (25. јун 2020) А/НRC/44/24, пар. 24, 34.

³³ Видети: Специјални извештац УН-а за право на слободу мирног окупљања и удруживања, „Права на слободу мирног окупљања и удруживања“ (17. мај 2019) А/НRC/41/41, пар. 55. Имајући у виду обавезу омогућавања мирног окупљања, треба размотрити тежину потенцијалних кривичних радњи учесника протеста због којих ће се покретати поступци одговорности.

³⁴ Видети такође: Специјални извештац УН-а за права на слободу окупљања и удруживања, „10 принципа за правилно управљање окупљањима: Контролна листа за имплементацију“ (А/НRC/31/66); Специјални извештац за права на слободу мирног окупљања и удруживања (2023) „Унапређивање одговорности за тешка кршења људских права у вези са остваривањем права на слободу мирног окупљања и удруживања“ А/НRC/53/38.

35. С обзиром на то да одређени степен ометања може представљати легитимно обележје мирних протеста,³⁵ и у светлу потенцијалних ефеката застрашивања повезаних са било којим снимањем протеста, потребно је размотрити озбиљност кривичног дела које је разлог за отпочињање снимања.³⁶ Тај праг треба редовно да се преиспитује и прилагођава са циљем оптимизације остваривања права на мирно окупљање и обезбеђивања заштите људских права.

36. Појединци имају легитимно очекивање одређеног степена анонимности током протеста, како у дигиталним, тако и у физичким окружењима. Тактике учесника усмерене на очување анонимности, као што су мере енкрипције или ношење маски, могу да буду важне за остваривање права на мирно окупљање и не треба да се сматрају по својој природи сумњивим, нити оправдањем за примену надзорних тактика.³⁷

37. Технологије препознавања лица и друге биометријске технологије идентификације не смеју се користити за идентификацију или праћење појединаца који мирно учествују у протесту.³⁸

38. Процеси прикупљања и управљања подацима морају разликовати прикупљање, чување и обраду и бити у складу са правом о људским правима и правом о заштити података.

³⁵ Видети: Европски суд за људска права, *Laurijsen и други против Холандије*, представке бр. 56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17, 57307/17, 21. новембар 2023, пар. 54.

³⁶ Видети: Европски суд за људска права, *Glukhin против Русије*, представка бр. 11519/20, пресуда, 4. јул 2023, §§87–89. Видети такође: *Catt против Уједињеног Краљевства*, пресуда ЕСЉП, представка бр. 43514/15, 24. јануар 2019, пар. 123.

³⁷ Комитет за људска права, Општи коментар бр. 37 (2020) CCPR/C/GC/37, пар. 60.

³⁸ Високи комесар Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020) A/HRC/44/24, пар. 53(x); Специјални извештај УН-а за слободу мирног окупљања и удруживања и регионални механизми, „Заједничка декларација о слободи мирног окупљања и удруживања и злоупотреби дигиталних технологија“, пар. 54, и A/HRC/44/24.

Након протеста

39. Приступ и употреба било којих информација добијених током мирног протеста морају бити ограничени на законите и легитимне сврхе службених лица органа за спровођење закона због којих су те информације првобитно и прикупљене.³⁹ Ово је од суштинске важности ради смањења ефекта застрашивања и обезбеђивања дугорочног остваривања права на мирно окупљање.

40. У ванредним околностима може бити потребан приступ задржаним информацијама у сврху обезбеђивања одговорности.⁴⁰ У таквим случајевима, приступ мора бити регулисан домаћим законодавством, и у складу са применљивим међународним стандардима о људским правима, укључујући принципе законитости, неопходности и сразмерности.⁴¹ Као пример добре праксе, треба успоставити независан процес одобравања за поступање по таквим изузетним захтевима.

Надзор и одговорност

41. Надзор треба да обухвати и унутрашње и спољне механизме. Спољни механизми морају бити независни и непристрасни, са овлашћењем да позову службена лица органа за спровођење закона на одговорност, укључујући и у погледу употребе дигиталних технологија и повезаних података.

42. Надзор усмерен на податке треба да развије посебне и транспарентне механизме који ће појединцима, укључујући и деци, омогућити да сазнају које се информације о њима чувају и да их оспоре. Ови механизми морају обезбедити право на делотворан правни лек и укључити могућност ефикасног поступка по притужби, доступног и деци, са јасним протоколима за брисање података. Ови механизми треба да омогуће појединцима, укључујући и деци, да оспоре праксе државних и недржавних актера које занемарују њихова права при прикупљању, анализи, чувању и дељењу њихових података, као што је то случај са подацима прикупљеним од стране службених лица органа за спровођење закона у контексту протеста. Колико год је могуће, треба да се оптимизује усклађеност између ових унутрашњих и спољних механизма.

³⁹ ОЕБС/ОДИХР, Смернице о слободи мирног окупљања (3. изд., Варшава/Стразбур, 2019), пар. 163, 172. Видети такође: Афричка комисија за људска права и права народа, „Смернице за полицијско поступање током окупљања од стране органа реда у Африци“ (4. март 2017), пар. 15.5.

⁴⁰ Видети пар. 34 горе.

⁴¹ Заједнички извештај Специјалног известиоца за право на слободу мирног окупљања и удруживања и Специјалног известиоца за ванправна, хитна или произвољна погубљења о правилном управљању окупљањима, А/НRC/31/66, пар. 78.

⁴² Комитет за људска права, Општи коментар бр. 37 (2020), ССРР/С/ГC/37, пар. 62. Видети такође: Високи комесар Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020) А/НRC/44/24, пар. 37; Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“ (4. август 2022) А/НRC/51/17, пар. 52; Szabo и Vissy против Мађарске, пресуда, ЕCЉП, представка бр. 37138/14, 12. јануар 2016, пар. 71.

43. Ради олакшавања ефикасног надзора и одговорности, потребно је одржавати транспарентан и подложен ревизији запис о доношењу одлука у вези са употребом дигиталних технологија.⁴² То треба да обухвати: јасно излагање обавештајне основе сваке мере (укључујући процену квалитета или поузданости обавештајних података, као и озбиљности и непосредности претње); разматрање потенцијалне штете; као и сваку одлуку донету ради спречавања или ублажавања потенцијалних кршења људских права. Испитивање потенцијалне штете мора бити свеобухватно, узимајући у обзир сва права и грађанске слободе које могу бити погођене.⁴³

44. Ефикасан надзор мора бити примењен пре, током и после протеста, као и током целокупног циклуса примене технологије. Одговорност за кршења закона и организационих процедура треба да се спроводи кроз систем који је снажан, усмерен на жртве и који гарантује права на правичан поступак.

Захвалница:

Специјални извештач се искрено захваљује свима који су допринели овом раду. Посебна захвалност Канцеларији високог комесара УН-а за људска права (OHCHR), Канцеларији УН-а за дрогу и криминал (UNODC), проф. Питу Фасију (Универзитет Есекс), др Дарагу Марију (Универзитет Квин Мери у Лондону), као и свима који су свој допринос дали путем писаних поднесака и/или учешћем у регионалним и глобалним консултацијама које је мандат специјалног извештача организовао у припреми овог приручника.

⁴² Комитет за људска права, Општи коментар бр. 37 (2020), CCPR/C/GC/37, пар. 62. Видети такође: Високи комесар Уједињених нација за људска права, „Утицај нових технологија на унапређење и заштиту људских права у контексту окупљања, укључујући мирне протесте“ (25. јун 2020) A/HRC/44/24, пар. 37; Канцеларија високог комесара Уједињених нација за људска права, „Право на приватност у дигиталном добу“ (4. август 2022) A/HRC/51/17, пар. 52; Szabo и Vissy против Мађарске, пресуда, ЕСЉП, представка бр. 37138/14, 12. јануар 2016, пар. 71.

⁴³ Fussey, P. и Murray, D. (2019) Независни извештај о пробном коришћењу технологије препознавања лица уживо од стране Метрополитен полиције у Лондону, Пројекат о људским правима, великим подацима и технологији.